

11. यस्य जनन तस्य मरणम्

स्वाध्याय

1.

1) वितदासः धनिकोऽपि कीदृशः आसीत् ?

संतुष्टः

उदारः

लुब्धः

असन्तुष्टः

2) कुटनाथस्य गृहे के अतिथयः भविष्यन्ति ?

कुटुम्बिजनाः

प्रातिवेशिकाः

साधवः

ग्रामजनाः

3) वितदासः कुटनाथाय् केन भावेन पात्राणि प्रायच्छत् ?

मात्रधर्मभावेन

दयाभावेन

मित्रधर्मभावेन

प्रातिवेशिकभावेन

4) कुटनाथः कदा पात्राणि पत्यर्पयितुं वितदासस्य गृहम् आगच्छत् ?

भोजनावसाने

पात्रोपयोगावसाने

कार्यावसाने

आगामिनिदिवसे

5) किं सम्प्राप्त वितदासः विस्मितः अभवत् ?

पुरातनानि पात्राणि

अर्वाचीनानि पात्राणि

नूतनानि पात्राणि

गुरूनि पात्राणि

6) 'भवतः सर्वाणि पात्राणि मृतानि ।' एतत् वाक्यं कः वदति ?

कुटनाथः

वितदासः

कुटमतिः

वितनाथः

2. अधोलिखितानां वाक्यानां रिक्तस्थाने प्रकोष्ठगत शब्दस्य योग्यरूपं लिखत ।

1) अस्ति वितदासो आम प्रभुतलोभः वणिग्जनः । (समृद्ध)

✚ अस्ति वितदासो आम प्रभुतलोभः समृद्धः वणिज्जन ।

2) कानिचित् लघूनि पात्राण्यपि तत्र स्थापितानि । (नूतन)

✚ कानिचित् लघूनि नूतनानि पात्राण्यपि तत्र स्थापितानि ।

3) कतिपयेषु दिवसेषु कुटनाथः पुनरपि वितदासं पात्रेभ्यः पार्थयते । (व्यतीत)

✚ व्यतीतेषु कतिपयेषु दिवसेषु कुटनाथः पुनरपि वितदासं पात्रेभ्यः पार्थयते ।

4) सः तस्मैः पात्राणि दत्तवान् । (सर्व, इष्ट)

✚ सः तस्मै सर्वाणि इष्टानि पात्राणि दत्तवान् ।

5) कुटनाथः अकथयत् । (सशोक)

✚ कुटनाथः सशोकम् अकथयत् ।

3.

1) कुटनाथः किमर्थं पात्राणि अयाचत् ?

✚ कुटनाथः अतिथिभूतानां कुटुम्बिजनानाम् भोजना दिकार्यक्रमाय् पात्राणि अयाचत ।

2) किं सम्प्राप्य वितदासः प्रसन्नः सज्जातः ?

✚ अपत्यरूपेण नूतनानि पात्राणि सम्प्राप्य वितदासः प्रसन्नः सज्जातः ।

3) कुटनाथगृहं गत्वा वितदासः किम् अयाचत ?

✚ कुटनाथगृहं गत्वा वितदासः स्वकीयानि पात्राणि अयाचत् ।

4) निर्जीवानां पात्राणां किं न संभवति ?

✚ निर्जीवानां पात्राणां मरणं न सम्भवति।

5) जगति किं सर्वथा ध्रुवं नश्यति ?

✚ जगति यत्समुत्पन्नं तत् सर्वथा ध्रुवं नश्यति ।

4. अधोलिखितानां पदानां कृदन्तप्रकारं लिखत ।

1) लुब्धः -

✚ लुब्धः - लुभ धातोः त-प्रत्यायान्त कर्तरि भुतकृदन्तम् पुं. प्रथमा एकवचन

2) प्रत्यर्पयितुम् -

✚ प्रत्यर्पयितुम् - प्रति + ऋ (1 प.) प्रेरक हेत्वर्थक धातुसाधित कृदन्त

3) दतानि -

✚ दतानि - दा (1 प. 3 उ.) कर्मणि भुतकृदन्तम्, नपुं. प्रथम-द्वितीया बहुवचन

4) वज्जनीयः -

✚ वज्जनीयः - वज्ज (10 प.) प्रेरक विध्यर्थ कर्मणि कृदन्तम्, पुं. प्रथमा एकवचन

5) सम्प्राप्त -

✚ सम्प्राप्त - सम् + प्र + आप (5 प.) संबंधक भुतकृदन्तम् अथवा ल्यबन्तम् अव्ययम्

6) आपन्नः-

✚ आपन्नः आ + पद (4 आ.) कर्तरि भुतकृदन्तम्, पुं. प्रथमा एकवचन

5. सन्धि प्रयोजयत ।

1) वितदासः =

✚ वितदासः + नाम = वितदासो नाम

2) किं + चित =

✚ किं + चित = किञ्चित्

3) धनिकः + अपि =

✚ धनिकः + अपि = धनिकोऽपि

4) श्वः + अतिथयः =

✚ श्वः + अतिथयः = श्वोऽतिथयः

5) वितदासः + तस्मै =

✚ वितदासः + तस्मै = वितदासस्तस्मै

6. रेखाङ्कितानां पदानां स्थाने प्रकोष्ठात् उचित पदं चित्वा प्रश्नवाक्यं रचयत ।

(कदा, कुत्रः, कैः, कस्य, केषाम्, कः)

1) पात्रैः सह अन्यानि पात्राणि स्थापितानि ।

2) पात्राणि रात्रौ प्रसूतानि ।

3) कुटनाथः पात्रेभ्यः पार्थयत् ।

4) पात्राणि भवतः गृहे विलसन्ति ।

5) पात्राणां जन्म भवति ।

1) कैः सह अन्यानि पात्राणि स्थापितानि ?

2) पात्राणि कदा प्रसूतानि ?

3) कः पात्रेभ्यः पार्थयत् ?

4) पात्राणि कस्य गृहे विलसन्ति ?

5) केषाम् जन्म भवति ?

8. क्रियापदं वर्तमानकाले परिवर्त्य वाक्यं पुनः लिखत ।

1) कुटनाथः वितदासम् अकथयत् ।

✚ कुटनाथः वितदासं कथयति ।